

JANEZ OREŠNIK

MOJ STIK Z JEZIKI IN Z JEZIKOSLOVJEM V OBDOBJU 1958–1965

COBISS: 1.04

Najprej bi rad poročal o začetkih svojega ukvarjanja s skandinavskimi jeziki. Že kot gimnazijec sem v Bambergovem antikvariatu na Miklošičevi odkril in kupil *Teach Yourself Norwegian*, kar je priročnik za samoučenje norveščine. Med evropskimi jeziki v zbirki *Teach Yourself* je bil ta učbenik dokaj zgoden, zato ni nenavadno, da je bil eden od obeh avtorjev kar vodilni norveški jezikoslovec tistega obdobja, Alf Sommerfelt. Kot vidim zdaj, je knjiga trpela od značilnih slabosti časa nastanka: pretiran poudarek je bil na opisovanju izgovarjave (s tonemi vred) in oblikoslovja, skladnja pa je bila zanemarjena (kakor je bila pastorka tudi v jezikoslovni teoriji). Trudil sem se, da bi se prebil med čermi lekcij; profesorico angleščine sem prosil za pomoč pri odkodiranju nekaterih zagonetnih razlag, a se ni znašla, in celo nejevoljna je bila, da jo napadam s čim takim. Tako sem odnesel samo osnovni vtis o enem izmed obeh norveških knjižnih jezikov, namreč o tistem, ki se je bil razvil iz danščine in ki v vsakdanji rabi prevladuje. (*De iure* sta oba knjižna jezika enakopravna.)

V letih 1956 in 1957 se je mudil v Ljubljani danski slavist (pozneje univerzitetni profesor) Gunnar Svane, že takrat v Skandinaviji priznan kot strokovnjak za južnoslovanske jezike. Pri nas je nameraval sestaviti slovensko slovnico v nemščini. Rokopis je pred povratkom v domovino res končal; z nasveti mu je bil pomagal zlasti rusist Janez Zor. Slovnica je izšla že leta 1958 v Københavnu (Svane 1958). Po njej so v naslednjih letih pridno segali na Zahodu vsi, ki so se ukvarjali s slovenščino. SAZU se je Svaneju za slovnico zahvalila tako, da ga je leta 1989 izvolila za dopisnega člana. Ob prevzemu listine o članstvu je bil Svane zadnjič v Sloveniji. Leta 2012 je preminil.

Med bivanjem pri nas je Svane vodil na oddelku za germanske jezike več tečajev o raznih skandinavskih vsebinah. Mene sta pritegnila tečaj stare islandščine in tečaj moderne danščine. Pouk je bil sistematičen in jasen, učni jezik je

Dne 19. decembra 2016 sem imel v Lingvističnem krožku Filozofske fakultete v Ljubljani prvo predavanje o svojem stiku z jeziki in z jezikoslovjem (objava: Orešnik 2017). Drugo predavanje sem podal dne 8. maja 2017 (tukajšnja objava). V obeh predavanjih se obravnavajo časovno zelo oddaljeni dogodki, zato je prav mogoče, da to ali ono ni popolnoma resnično. Načrtujem še tretje in četrto nadaljevanje.

bila srbohrvaščina, ki jo je Svane zgledno obvladal. Tečaja sem obiskoval obe leti. Zaradi moje osnovne usmerjenosti v historično slovnico mi je več pomenil tečaj stare islandščine. Po zame srečnem naključju se je bil Svane večkrat zadrževal na Islandskem, v domovini svoje soproge, in se privajal na sodobni jezik, nekatere značilnosti tega jezika pa je naštel tudi pri tečaju stare islandščine. Močno se mi je vtisnila Svanejeva presenetljiva trditev, da islandščina ne premore narečij. Iz tega sem po tihem sklepal, da bi bilo treba pri preučevanju moderne islandščine upoštevati en parameter manj kot pri raziskovanju drugih jezikov, kar je bilo sicer v resnici stališče preprosteža, a sklenil sem, da se bom v znanstvenem delu predvsem posvetil islandščini. O tem sem se s Svanejem posvetoval. Omenil je, da je pravo središče za islandščino v nekdanji metropoli Islandije, tj. v Københavnu, zato da bi bilo najbolj primerno začeti študij tam. Nasveta mi ni bilo težko sprejeti, tem lažje, ker sem bil pri Svaneju pridobil tudi nekaj danščine. Kakor že nekajkrat prej so bile v času mojega četrtega letnika pri nas razpisane štipendije danske vlade za enoletno izpopolnjevanje na Danskem. Štipendiste je izbirala jugoslovanska stran, zato sem se na predpisani način prijavil pri republiškem prosvetnem ministrstvu. A preden sem izvedel za izid prošnje, sem moral k vojakom.

V tednih po diplomi sem namreč odpotoval na služenje vojaškega roka v Zadar; zaradi prirojene daljnovidnosti so me poslali v šolo za topničarje. S seboj sem vleklen lesen kovček predpisanih mer, ki sem si ga bil dodatno obtežil z Brugmannovo Kratko primerjalno slovnico (ok. 600 strani). Neke nedelje sem jo prebiral v parku vojašnice. Mimoidoči oficir je vprašal, kaj berem. Odgovoril sem, da slovnico. Rekel je: »To je suviše debela knjiga. Ostavi ju!« ‘to je predebela knjiga, pusti jo’, in poslej je tvoril Brugmann res samo dodatno težo kovčka. Oficir je bil kapetan I. razreda in Slovenec; kmalu je bil povišan v majorja.

Približno sredi vojaškega leta so me iz Ljubljane razveselili z novico, da mi je bila štipendija odobrena. Hkrati so mi kolegi s Filozofske fakultete sporočili, da mi je med postopkom odločilno pomagal predavatelj z anglistike, ki je imel nekaj zaupanja v moje sposobnosti; obiskal je prijateljico na mednarodnem oddelku prosvetnega ministrstva in me ji priporočil. Kot nalašč sem vojsko služil kaka dva meseca v Beogradu, in takrat sem zbral pogum za pot v Palačo federacije. Tam so varnostniki, razporejeni po hodnikih, začudeno gledali, kako sem v vojaški uniformi, vse prej kot elegantni, in v ohlapnih topničarskih škornjih okorno stopal po mehkih tleh; najbrž so varnostniki kar pozabili, da bi bila štorkljajoča prikazen lahko nevarna. V mednarodni pisarni so vedeli zame in smo se domenili o podrobnostih, npr. o vozovnici, o naslovu, na katerem se moram v tujini zglasiti ipd. Oborožen z izčrpnimi podatki sem septembra 1959, dva tedna po vojaščini, že sedel na vlaku proti severu.

Svane mi ni v Ljubljani nikoli pripovedoval podrobnosti o življenju na Danskem; najbrž se mu ni zdelo varno izzivati s podatki, ki bi pokazali, koliko višja od naše je življenjska raven tam gori. Vsi smo vedeli, da Svane nosi hlače iz najlona, in to je bila prava senzacija, kajti najlon je bil zadnja novost; vendar je Svane zbu-

jal pozornost s hlačami najbrž nehote. O razmerah v Skandinaviji nisem vnaprej vedel domala ničesar, če izvzamem šolsko učenost, da so skandinavske države v kapitalističnem svetu, o katerem je veljalo, da grobo izkorišča delavce. Ko je moj vlak ob šestih nekega jasnega jutra prispel na dansko obmejno postajo, sem radovedno pokukal skozi okno vagona in videl: na bližnjih tirih so sedeli progovni delavci, pili iz pločevink in se glasno smejali; očitno so sestavljali neko dežurno posadko. V naslednjih tednih sem se seznanil z značilnostmi danske socialne države in tako spoznal kapitalizem s človeškim obrazom.

Na postaji v Københavnu me je čakal Svane in mi v naslednjih dneh pomagal pri začetnih korakih. Našel mi je sobo v predmestni enodružinski hiši. Vpisal sem se na univerzo. Uradnica je določila, kaj moram obiskovati v zimskem semestru. Na prvem mestu je bil tečaj danščine z angleščino kot ucnim jezikom. Meni je bil tečaj zaradi predznanja lahek – razen pri prevajanju iz danščine v angleščino in obratno. Prevajanje iz nematerinščine v drugo nematerinščino je kar neverjetno težavno in steče šele po daljšem urjenju.

Dodelili so mi uradnega mentorja, ki je za bedenje nad menoj prejemal od univerze simboličen mesečni honorar; mentor je bil profesor danskega imenoslovja, prijeten in dostojen človek. Oznanil sem mu svoj cilj: napisati disertacijo o nekem vidiku islandščine. Tu pa se je zapletlo na način, ki se mi je zdel nenavaden. Zaradi disertacije bi potreboval mnenje profesorja za islandske študije, a mentor mi je resno svetoval, naj misel na ta stik odložim do poletnega semestra. Utemeljitev: profesor za islandske študije ne mara ljudi in bi me takoj dokončno zavrnil, če k njemu ne bi pristopil dovolj pripravljen. Novica je bila neprijetna, saj bi mi za delo ob disertaciji preostal en sam semester dvosemestrskc štipendije. Vendar sem se vdal, se pridno učil danščine, sicer pa v obeh največjih knjižnicah, kjer sem se hitro udomačil, sistematično prebiral literaturo o historični slovnici islandščine in drugih skandinavskih jezikov. (Glede na moje strokovno predznanje je bil tak vstop v skandinavistiko še najbolj udoben.)

Lastnica hiše, v kateri sem stanoval, je bila starejša gospa nizozemske narodnosti, upokojena dolgoletna lektorica nizozemščine na københavnski univerzi in avtorica nizozemske slovnice za Dance. Metajeziik v slovnici je danščina (Holch Justesen 1952). Takoj sva se domenila, da bom obrezoval živo mejo okrog hiše, v zameno pa bi me gospa poučevala nizozemščino. Dvakrat na teden je vstopila ob dogovorjeni uri v mojo sobo, prinesla skodelico čaja in piškot zase in zame. Kot učbenik so nama služile šaljive zgodbe o debelušnem junaku s košatimi brki, ki se je imenoval Daantje (na Nizozemskem so bile te otroške knjige priljubljene v tridesetih letih 20. stoletja). Pouk je bil zabaven in sproščen. Naučil sem se toliko, da berem nizozemska jezikoslovna besedila. Literaturo o Daantjeju priporočim vsaki nizozemski družini z majhnimi otroki, s katero se seznanim, npr. na Bledu. Dobre nizozemske gospe ne bom nikoli pozabil. Živo se spominjam, kako sva aprila 1961 zmrzovala na vrtu in približno ob napovedanem času doživela prelet Jurija Gagarina po nočnem nebu.

Končno je nastopil usodni dan, ko naj bi me sprejel profesor za islandske študije, Jón Helgason, torej Jón, sin Helgija, znan tudi kot pesnik, čigar verzi so bili že za njegovega življenja stalnica v islandskih šolskih berilih. K njemu sem se napotil v velikem strahu, saj sem se zavedal, da bo od tega pogovora odvisno, ali sploh naprej. Ko sva sedla, sem mu pojasnil, da sem iz Jugoslavije in da sem po narodnosti Slovenec, moja materinščina pa je slovenščina. Tukaj me je ustavil in vprašal, ali se v tem jeziku goji pesništvo. Odgovoril sem pritrdilno. Želel je, da mu deklamiram kako slovensko pesem. V tistem hipu se zaradi treme najprej nisem spomnil nobene, šele čez čas mi je šinila v glavo Prešernova o Vrbi in odrdrdral sem prvo kitico. Profesor je rekel: »Prevedite.« Zmogel sem navesti samo vsebino, namreč da pesnik obžaluje prezgodnji odhod iz domačega kraja. Na tem mestu je prišlo v pogovoru do preobrata. Profesor se je popolnoma spremenil, kajti Prešernova usoda je bila tudi njegova. Že mlad je moral v šole na tuje in na tujem je ostal za vedno. Profesor mi je bil od tega trenutka do konca svojega življenja naklonjen, od njega sem bil deležen vse potrebne strokovne pomoči in smel sem mu zaupati svoje strokovne težave in želje. V nadaljevanju pogovora (pozabil sem omeniti, da sva govorila dansko) sem prešel na disertacijo, profesor si je izgovoril nekaj dni za premislek in mi nato predlagal, da bi obdelal pomemben islandski rokopisni slovar iz 18. stoletja avtorja Jóna Ólafssona. Jón Helgason mi je posodil fotografije celotnega slovarja, da bi si ustvaril vtis.

Po skrbnem pregledu slikovnega gradiva sem uvidel, da bi bila disertacija o tem slovarju filološka, ne jezikoslovna. Osnovna naloga bi bila določati vire, iz katerih je avtor črpal, ugotavljati starost in zanesljivost prepoznanih virov, nato pa bi sledila podrobna uporaba filološke metode ob vsakem viru posebej. Filologi bodo razumeli, kako se raziskava v takem duhu lahko nepregledno razraste. Ker je bogastvo srednjeveških islandskih rokopisov velikansko, bi raziskovanje te vrste zahtevalo dolgo bivanje v Københavnu in na Islandskem, tako da sem moral profesorjev predlog odkloniti že iz praktičnih razlogov. Poudaril sem, da bi želel napisati disertacijo z jezikoslovno vsebino. Po nekaj dneh mi je Jón Helgason ponudil v razmislek, da bi spremljal spreminjanje spregatve v zgodovini islandskih glagolov. (Ta snov je bila dotlej še najbolje predstavljena v zgodovinski slovnici Noreen 1923, a nepopolno.) Tema ni bila izbrana naključno, kajti v tistem času je upokojejni profesor danščine v osmem delu svoje starodanske slovnice nameraval obdelati zgodovino danske spregatve, in Jón Helgason je bil s tem seznanjen. Njegov novi predlog sem takoj sprejel. Pri tem delu namreč ne bi bil odvisen od srednjeveških pergamentnih zapisov, temveč bi zbral glagole, ki so v zgodovini jezika spremenili spregatev, predvsem iz izdaj besedil, ki so vsebovale kritični aparat, torej tudi variante v opombah pod črto. Omejil sem se na obdobje pred letom 1500, kajti za ta čas je bila v inštitutu Jóna Helgasona na voljo listkovna zbirka za staroislandski slovar. Po vrnitvi domov bi dodal svojo razlago sprememb.

Zdaj sem bil na konju in sem podatke zbiral od jutra do večera. Hkrati sem obiskoval nekaj univerzitetnih predavanj, a me niso pretirano zaposlovala. Pri urah

sem si dovolil drznost, zaradi katere so se predavatelji hočeš nočeš zmenili zame. Ko je učitelj vstopil v predavalnico, sem stoje kot osamljena prekla počakal, da je sedel ali začel govoriti. Ko je učitelj na koncu nakazal, da odhaja, sem spet posnel fiziološko, dokler ni zapustil prostora. Domači študenti česa takega niso bili vajeni, sam pa sem vztrajal ves čas.

Približal se je konec poletnega semestra 1960. Uradni mentor me je presenetil s ponudbo, da bi na Danskem preživel še eno leto, in sicer z enako štipendijo danske vlade, ki pa bi bila podeljena mimo običajnega deleža za Jugoslavijo. Ponudbo sem sprejel z olajšanjem. Moja nizozemska gospodinja je privolila, da bi še naprej stanoval v njeni hiši.

Poleti sem si v Ljubljani odpočil in od septembra 1960 nadaljeval v Københavnu. Štipendija je bila skromna, in sicer (kot so mi razložili) zaradi predpostavke, da bo prejemnik prinesel nekaj sredstev od doma. Že v prvem letu me je skrbelo, kako bi kaj prihranil za nakup najbolj nujnih knjig. A v drugem letu sem bil deležen pomoči v treh oblikah: na slavistiki so mi dajali honorar za pouk slovenščine (prihajal je en študent), na večerni Ljudski univerzi so mi zaupali tečaj srbohrvaščine (tu je bilo udeležencev precej, tudi nekaj zagnanih) in na jugoslovanskem poslaništvu so me prosili, da bi jim enkrat na teden prevajal omembe Jugoslavije v časopisu (na poslaništvu namreč nihče ni znal dansko); tudi to delo je bilo plačano.

Antikvariati so bili bogati. Odkupovali so celotne zasebne knjižnice preminulih znanstvenikov, tako da sem v ozkih kletnih hodnikih, polnih rabljenih knjig in posebnih odtisov, odkril marsikaj dragocenega. (Današnji človek najbrž ne razume, da je bilo treba strokovno literaturo ne samo brati, temveč tudi posedovati, če so viri oddaljeni tisoče kilometrov.)

Kolikor mi je dovoljevala disertacija, sem se posvečal drugim strokovnim izzivom Københavna. Udeležil sem se sestanka znamenitega Københavnskega lingvističnega krožka, vendar samo enkrat, kajti kaj več sestankov takrat vsaj po moji vednosti žal ni bilo. Edini sestanek je vodil Louis Hjelmslev, najbolj znani danski jezikoslovec tistega časa. Hjelmsleva sem že ob začetku bivanja na Danskem obiskal in mu pojasnil svoje namene. Hotel sem se udeleževati njegovih predavanj, toda v mojem času najbrž ni imel niti enega. Bil je namreč že precej bolan, sicer še ne toliko, da ne bi zahajal v pisarno, a pouk mu je bil očitno prehudo breme. Leta 1965 je preminil, star komaj 66 let.

O Hjelmslevu bi se dalo veliko poročati. V roсни mladosti je bil neke vrste čudežni otrok. Komaj desetleten je domači hišni pomočnici plačal manjšo vsoto vsakič, ko mu je dovolila, da jo poučuje italijanščino. V mladosti je predelal vseh petnajst takrat že objavljenih prevodov neke Andersenove pravljice. V času profesure je bil Hjelmslev svetovljan in navajen, da so se k njemu zgrinjali gosti iz tujine, kajti v tistih letih je bila njegova jezikoslovna teorija, imenovana glosematika, še na vrhuncu. Glosematika je bila idejno nadaljevanje de Saussurja, in sicer deduktivno nadaljevanje, žal na izjemno visoki stopnji abstraktnosti. Bralčeva zadrega je bila

tudi, da je v predstavitvah glosematike le malo jezikovnih zgledov. Jezikoslovec Robert de Beaugrande, ki je nekaj časa bival v Sloveniji in ga je odlikovala duhovitost, se je znebil zbadljivke, da je Hjelmsov brskal po koreninah, ne da bi se pri tem umazal. Hotel je reči, da je Hjelmsov skušal odkriti temeljne lastnosti jezikov, ne da bi segal po jezikovnem gradivu. Zakaj je pri glosematiki (ki jo je bil s sodelavci pripravljaj kakih deset let) varčeval s ponazorili, ni jasno. Poznal je mnogo jezikov (konec koncev je bil indoeuropeist, naslednik slovitega Holgerja Pedersena) in se pičlost jezikovnih zgledov ne da razložiti z njegovim morebitnim neobvladanjem jezikovnega gradiva. Čeprav je bila glosematika kako desetletje povsem v ospredju zahodnega jezikoslovja, bi bila brez dvoma vplivala še bolj, ko je ne bi oviralo pomanjkanje nazornosti. Morda bi smeli dodati opravičilo, da sta se glavna sodelavca od Hjelmsova oddaljila (eden je preminil, drugi odraščal iz Evrope), samemu Hjelmsovu pa je za ponazarjanje glosematike zmanjkalo časa. Tako je glosematika zapustila prizorišče, dokončno kajpak zaradi vznika tvorbenne slovnice.

Glosematika je teorija, namenjena za opisovanje jezikov, pri čemer kakor de Saussure posveča pozornost ne jezikovnim enotam, temveč odnosom med njimi. Ne loteva pa se glosematika zgodovinskih razvojev. Zato je bilo zame srečno naključje, da je poljski indoeuropeist Jerzy Kuryłowicz že kmalu po izidu Hjelmsovega osnovnega dela o glosematiki (Hjelmsov 1943) izrekel v monografiji o indoevropskem prevoju domnevo, da je v diahroniji najbolj pomemben tisti odnos med jezikovnima enotama, ki se pri Hjelmsovu imenuje determinacija (Kuryłowicz 1956: 5–8). Vendar ni navedel, kako naj bi determinacijo v diahroniji izkoriščali, temveč je pri podrobnem ukvarjanju z jezikovnim gradivom preskočil k pojmu sinkretizem, ki je pri Hjelmsovu v sklopu determinacije. (O zgodovini pojma in o Hjelmsovi rabi gl. Siertsema 1955: 183sl.) Kuryłowicz je po sinkretizmu segal pogosto oziroma se nanj skliceval, toda specifičnosti o vlogi sinkretizma v analoških potekih pri Kuryłowiczu manjkajo. Kot znano, govorimo o sinkretizmu med drugim, kadar sta najmanj dve morfofonološki enoti nekega leksema enaki, in taka opredelitev je Kuryłowiczu zadoščala. Žal pa Kuryłowicz ne obravnava analogije na ravni celih ali delnih oblikoslovnih paradigem, kar bi koristilo meni. Zato sem moral ubrati svojo pot, in sicer takole. Uporabil bom preprosto ponazorilo iz angleščine, ki je poslušalcem vsekakor bližje kot moji tedanji islandski zgledi.

Angleščina. V sedanjiku vlada sinkretizem krepkih in šibkih glagolov (tj., iz sedanjika ni razvidno, kateri glagol je krepki in kateri šibki), medtem ko se v pretekliku, kjer primerljivega sinkretizma ni, krepki in šibki glagoli jasno ločijo (npr. *sing* 'peti' je zaradi preteklika *sang* krepki glagol, *play* 'igrati (se)' je zaradi preteklika *play-ed* šibki glagol). Sinkretizem sedanjika stori (sem domneval), da se v krepkem pretekliku pojavi tudi opcija šibki preteklik, v šibkem pretekliku pa je nova opcija krepki preteklik. Večinoma se nato ne zgodi nič, tj. krepki pretekliki ostanejo krepki, šibki pretekliki so še naprej šibki. V nekaterih primerih pa se izbirno ali v celoti uveljavi nova opcija: kar nekaj krepkih preteklikov preide

med šibke preteklike (npr. *help* ‘pomagati’, v nemščini še vedno podedovani krepki glagol), nekaj šibkih preteklikov prestopi med krepke preteklike (npr. prvotno šibki glagol *stick* ‘prebosti’ je zdaj v celoti krepki [*stick* – *stuck* – *stuck*]). Izvorno šibki glagol *dive* ‘potopiti se’ z britanskim še vedno šibkim preteklikom *dive-d* je v amerikanščini razvil analoški preteklik *dove*). Ker so šibki glagoli, kot znano, precej številnejši od krepkih glagolov (slednjih je namreč vsega manj kot 200), je bilo več prehodov krepkih med šibke glagole (vsekakor prek 20) kot obratnih prehodov.

V islandščini je krepkih glagolov za sedem tradicionalnih razredov, šibki glagoli pa so razvrščeni v štiri razrede, tako da zajame vsak sinkretizem manjše polje kot v angleščini. A načeloma je vse enako. Podrobnosti bi bilo še veliko.

Na podlagi takega premisleka sem zasnovano disertacije spremenil, morda samo lepotno. Disertacija naj bi bila po novem splošnojezikoslovna, še vedno umeščena v diahronijo in jezikovno gradivo bi ostalo islandsko. Taka disertacija se mi je zdela za Ljubljano bolj primerna od disertacije zgolj o islandskih glagolih. S to odločitvijo sem se najbrž izneveril Jónu Helgasonu; on je namreč gotovo pričakoval, da bom vendarle po filološki metodi določal, kdaj je katera nova glagolska oblika prvič zabeležena in kaj se da po filološki metodi domnevati o resnični starosti take oblike. Meni pa je bil nasprotno bistven način delovanja, po katerem so nastajale nove spregatve, ki so potem živele poleg izvornih ali namesto njih. Iskreno upam, da se bo strogo filološkega pristopa prej ali slej lotil kak Islandčan. Šele ko bo opravljeno tudi to, bo zgodovina islandske spregatve zaokrožena.

Pri tekočem delu sem se v Københavnu še naprej ukvarjal z islandskim gradivom in do konca šolskega leta je bilo gradivo zbrano. Pred odhodom domov sem doživel prijetno presenečenje. Profesor Jón Helgason me je povabil na podstrežje najstarejšega univerzitetnega poslopja. Tam je hranil zlato zalogo že pošlih publikacij o islandščini. Z naporom sva odvezala težke zaprašene omote, obdane z debelim papirjem, in pogledala v vsak paket, ali vsebuje kaj primerne za mojo rabo. Nato sva zavoje spet uredila, zunaj je ostalo samo darilo zame. Zavedal sem se, kako dragoceno je, in sem se Jónu Helgasonu dolgo zahvaljeval. On pa je suho rekel: »Hvaležni mi boste do prve selitve.« Te in druge knjige o islandščini so zdaj spravljene v skladišču Filozofske fakultete. Upam, da jih bo kot neprecenljive prepoznal naš naslednji strokovnjak za islandski jezik ali za staroislandsko književnost.

Med mojim drugim letom na Danskem je ljubljanska Filozofska fakulteta (ki se je bila medtem končno in dokončno preselila na Aškerčevo cesto 2) razpisala delovno mesto asistenta na oddelku za germanske jezike (takih razpisov je bilo v tistem času več). Prijavila sva se dva. Kolegica, ki je imela nekaj zaupanja vame, je partijskega sekretarja Filozofske fakultete prepričala, naj mesto dodelijo meni, in tako sem po vrnitvi jeseni 1961 nastopil službo asistenta. Moja glavna naloga je bila predložiti fakulteti disertacijo, medtem ko pedagoških obveznosti asistenti

tega oddelka nismo smeli izvajati. Pač pa sem vodil izbirni tečaj stare islandščine in moderne danščine. Pri slednji je bilo udeležencev precej, zlasti mladih zdravnikov; očitno je bila Skandinavija že takrat njihova Meka.

Na oddelku za germanske jezike se nas je kmalu nabralo pet ali šest novih asistentov, vsi smo domovali v dvoosni sobi 306, kjer je bila umeščena tudi priročna knjižnica za kratko izposajo, in tajništvo oddelka za prek 400 študentov. V sobi 306 sem obsedel vse do premestitve na drug oddelek okoli leta 1990.

V šolskem letu 1961/62 so bile iz zasebnih razlogov moje možnosti za delo tudi zunaj fakultete težavne, saj nisem mogel v primerni meri uporabljati knjig in zapiskov, disertacija pa ni napredovala po načrtih. Pridobil sem ključ stranskega vhoda v fakultetno poslopje in v sobi 306 užival tišino noči. S predstojnikom oddelka sem se dogovoril za študijski dopust v 1962/63, med katerim bi prejel asistentsko plačo in ki bi ga preživel na Univerzi v Zagrebu. V Zagrebu so bile stanovanjske razmere boljše in na Oddelku za germanistiko Filozofske fakultete so mi zagotovili nekaj dohodka za tečaj danščine. Ugodno je bilo tudi stanje v univerzitetni knjižnici; tam je bila prostorna, mirna bralnica za univerzitetno osebje. V sobani sem navadno sameval; še najbolj pogosten drugi gost je bil indoevropeist in klasični filolog prof. Radoslav Katičić. Z njim sem se takrat seznanil, za dolgo. Tisto leto se je nadejal, da mu bom kot novopečeni Danec svetoval pri glosematiki, o kateri je pripravljaj javno predstavitev. A mu nisem bil v pomoč, kajti on je segal v take podrobnosti glosematike, v kakršnih se sam sploh nisem znašel. Vsekakor je v Jugoslaviji takrat edino on razumel in podpiral teoretični del moje disertacije. Vesel sem bil, ko je že vnaprej privolil v sodelovanje pri komisiji za oceno in zagovor.

Redno sem obiskoval zagrebški lingvistični krožek. Najbolj energična osebnost je bil anglist Rudolf Filipović, prihajalo pa je še nekaj rednih profesorjev. Žal se nisem seznanil s prof. Jožetom Toporišičem, ki je tista leta sicer služboval na Filozofski fakulteti v Zagrebu, a je prav med mojim bivanjem tam kot dobitnik Humboldtove štipendije raziskoval na Univerzi v Hamburgu (Pétursson 2016). V krožku so dajali prednost ameriškemu strukturalizmu, obravnavalo pa se je tudi marsikaj drugega. Spoznal sem, da so lingvistični krožki udeležencem pomemben vir dodatne jezikoslovne vednosti. Ko je spomladi 1964, tj. nekaj let po preselitvi Filozofske fakultete, oživel ljubljanski krožek, sem se mu takoj pridružil. Delovanje našega Lingvističnega krožka sem predstavil v predavanju ob 1000. sestanku krožka. Predavanje je objavljeno (Orešnik 2014), zato v spominih, ki jih pripovedujem zdaj, krožka ne bom omenjal, četudi bi se dalo ravno o njem poročati kar precej.

Po vrnitvi v Ljubljano mi je rektorat univerze v skladu s tedanjimi predpisi jeseni 1963 dodelil (sedanje) stanovanje na Prulah. V njem sem razpostavil knjige, zaključil sem disertacijo in se lotil razmnoževanja izvodov, ki jih je bilo treba oddati v postopek. Če se prav spomnim, je dekanat zahteval dvanajst izvodov, med njimi po enega za vsako republiko države. To je bil hud zalogaj, saj smo

razmnoževali samo s pisalnim strojem in indigovim kopirnim papirjem. 450 strani rokopisa sem moral pretipkati štirikrat, delo je trajalo več mesecev. Nato je na Filozofski fakulteti stekla procedura. Pisala se je samo ena ocena (s tremi podpisi) in v mojem primeru jo je sestavil prof. Katičič. On je torej moj Doktorvater. Uradni mentor je bil usmerjen v književnost, resda z izkušnjami v filologiji in etimologiji, a mi zaradi eksotičnosti teme ni mogel svetovati. Zagovor je spomladi 1965 minil brez zapletov. Nihče ni dal pobude, da bi se disertacija tiskala, sploh pa takrat ni bil ugoden čas za znanstvene objave o oddaljenih jezikih.

Po moji presoji se je (Hjelmslevov) sinkretizem pri razlaganju sprememb v spregatvi obnesel, a za bolj zanesljivo sodbo gradivo ni bilo dovolj raznovrstno. (Saj vemo, kako različne obraze ima analogija.) Pri nadaljnjem delu se na sinkretizem nisem več opiral. Po najnovejšem meni znanem vsestranskem priročniku o diahroniji (Joseph – Janda 2003), kjer niso omenjeni niti Hjelmslev, niti glosematika, niti determinacija, niti sinkretizem, domnevam, da je najbrž komaj še kdo vztrajal v tej usmeritvi. Sinkretizem igra neko vlogo zlasti v tvorbeni slovnici, kot sklepam po okoliščini, da obstaja v rokopisu komentirana bibliografija tvorbeniških del, ki so ključna za preučevanje sinkretizma.

Nekako v času zagovora disertacije sem iz pogovorov z ameriškim slavistom na obisku Waylesom Brownom izvedel za tvorbeno slovnico. Ker sem svoj mini prispevek k uvajanju tvorbenne slovnice pri nas že ovekovečil (Orešnik 2016), tega ne bom ponavljal, temveč bo tvorbeno slovnica v tretjem nadaljevanju omenjena le tu in tam v povezavi z islandščino.

Kadar sem bil v letih 1963–1973 v Ljubljani, sem srečeval upokojenega profesorja Karla Oštirja. Nekaj let je prihajal v sobo 306, kjer sem imel pisalno mizo, med drugim po staro nemško dnevno časopisje, iz katerega je posnel, kako so bili o stvareh pisali pred časom, in to je primerjal z enako snovjo v tekočem tisku ter se poznavalsko zabaval. Včasih sva se v sobi 306 menila o tem in onem. Oštir se je v pogovorih kar naprej vračal k istemu strokovnemu vprašanju: ali je po izvoru starejša neprehodnost ali trpnik. Zakaj ga mika prav to, sem razumel, ko sem v Slovenskem biografskem leksikonu prebral, da je 1919 (morda že 1918) v Gradcu doktoriral iz indoevropskih neprehodnih glagolov, ki so vsebovali samoglasniško dolžino (Oštir 1919). Žal disertacija ni objavljena, saj tisti kruti povojni časi znanstvenemu tisku niso bili naklonjeni. Sam je tudi nisem videl, bi pa rad dognal, kako je Oštir pri slovanskih glagolih vrste *sedim* (nasproti *sedeti*) razlagal dolgi *i*. Tej zagonetki se kot Slovenec oz. Slovan najbrž ni mogel izogniti. Predloženih rešitev je precej, toda uganka še vedno ni razvozлана (Arumaa 1985: 242–253).

Potem ko je Oštir zaradi let opustil sprehode do Filozofske fakultete, sem ga obiskoval na domu. Pogovor so zlagoma zasenčile zdravstvene tegobe. Dvakrat je prosil, da bi prišel k njemu kardiolog, in po nasvetu drugega kardiologa se je dal prepeljati v bolnišnico. Tožil je, da mu v glavi brnijo letala. Leta 1973 je preminil.

NAVEDENKE

- Arumaa 1985** = Peeter Arumaa, *Urslavische Grammatik* III, Heidelberg: Winter, 1985.
- Brugmann 1904** = Karl Brugmann, *Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen*, Straßburg: Trübner, 1904.
- Hjelmslev 1943** = Louis Hjelmslev, *Omkring sprogteoriens grundlæggelse: festskrift udgivet af Københavns Universitet i anledning af Universitetets årsfest november 1943* [O osnovah teorije jezika: slavnostni zbornik, ki ga Univerza v Københavnu izdaja ob letnem slavju Univerze novembra 1943], København: Akademisk Forlag, 1943. – Hrvaški prevod: Hjelmslev 1980.
- Hjelmslev 1980** = Louis Hjelmslev, *Prolegomena teoriji jezika*, ur. Mirko Peti, prev. Ante Stamać, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1980.
- Holch Justesen 1952** = Annie Holch Justesen, *Hollandsk grammatik*, København: Jespersen og Pios Forlag, 1952.
- Joseph – Janda 2003** = Brian D. Joseph – Richard D. Janda (ur.), *The handbook of historical linguistics*, Oxford: Blackwell, 2003.
- Kuryłowicz 1956** = Jerzy Kuryłowicz, *L'apophonie en indo-européen*, Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1956.
- Marm – Sommerfelt 1943** = Ingvald Marm – Alf Sommerfelt, *Teach Yourself Norwegian*, London: English Universities Press, 1943.
- Noreen 1923** = Adolf Noreen, *Altisländische und altnorwegische Grammatik*, Halle: Niemeyer, 1923.
- Orešnik 1965** = Janez Orešnik, *Menjava sprege v zgodovini islandskega glagola: doktorska disertacija*, Filozofska fakulteta v Ljubljani, 1965, IX + 156 str. (+ 258 neoštevilčenih strani kazuistike). – Tipkopolis.
- Orešnik 2014** = Janez Orešnik, Predavanje na tisočem sestanku Lingvističnega krožka Filozofske fakultete v Ljubljani dne 14. januarja 2013, *Jezikoslovni zapiski* 20 (2014), št. 1, 215–220.
- Orešnik 2016** = Janez Orešnik, Moji spomini na obdobje, v katerem sem se ukvarjal s tvorbeno slovnico (1964–1978), *Jezikoslovni zapiski* 22 (2016), št. 1, 193–196.
- Orešnik 2017** = Janez Orešnik, Moj stik z jeziki in z jezikoslovjem v obdobju 1947–1958, *Jezikoslovni zapiski* 23 (2017), št. 1, 251–260.
- Oštir 1919** = Karl Oštir, *Herkunft des indogermanischen langvokalischen Intransitivs*, disertacija na Univerzi v Gradcu, 1918 ali 1919. – Rokopolis.
- Pétursson 2016** = Magnús Pétursson, Das Phonetische Institut der Universität Hamburg (1910–2006), v: *Toporišičeva obdobja*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2016 (Obdobja 35), 35–37.
- Siertsema 1955** = Bertha Siertsema, *A study of glossematics*, Springer: Dordrecht, 1955.
- Svane 1958** = Gunnar Olaf Svane, *Grammatik der slowenischen Schriftsprache*, Kopenhagen: Rosenkilde und Bagger, 1958.